
Dooyeweerd en Lever over het biologische soortbegrip

Rafael Benjamin,
biol. drs., phil. drs.
Logos Instituut
De Bilt, NEDERLAND
r.benjamin@tele2.nl

Samenvatting

In een recente uitgave van het internationale tijdschrift Philosophia Reformata vragen Cook en Flipse aandacht voor het denken van de bioloog Jan Lever. Zij menen een onverdeeld anti-typologische benadering van het soortbegrip in Levers boek Creatie en Evolutie aan te kunnen wijzen, en beweren aan de hand daarvan, dat de Wijsbegeerte der Wetsidee van Herman Dooyeweerd in feite gezuiverd zou moeten worden van alle sporen van het in hun ogen gedateerde denken in termen van transcendentale wetstypen. Dit, omdat volgens hen het typologische denken door de moderne biologische feiten achterhaald is.

In dit artikel, daarentegen, wordt tweemaal betoogd. Ten eerste dat Lever zich weliswaar ten diepste steeds op fylogenetisch en daarmee op macro-evolutionistisch standpunt stelt, maar dat hij ook – en dat wordt door Cook en Flipse niet vermeld – het typologische denken van de Wijsbegeerte der Wetsidee allerminst afwijst, maar dit denken als ‘derde weg’, namelijk binnen de kaders van de ‘new systematics’, als (door hemzelf evenwel niet consequent gehanteerd) typologisch alternatief ziet voor zowel het (macro-)evolutionistische, fylogenetische soortbegrip als het Linnaeïsche soortbegrip van de idealistische morfologie.

Ten tweede blijken Cook en Flipse, bij hun aanbeveling om voortaan transcendentel-typologisch denken buiten het christelijk-filosofische discours te houden, Dooyeweerds structuurtheorie verkeerd te begrijpen. Een belangrijke misvatting is hun ontologische visie op soorten als

concrete entiteiten. Bij hen blijkt onder andere het cruciale onderscheid binnen Dooyeweerd's systeem tussen wetzijde en subjectzijde der tijdelijke werkelijkheid, evenals de niet-substantialistische duiding van het zijnde als van heteronoom zinkarakter, niet door te werken.

Kernbegrippen:

Lever, Dooyeweerd, biologisch soortbegrip, transcendentiaal

Abstract

*In a recent edition of the international journal *Philosophia Reformata* Cook and Flipse are asking attention for the thought of the biologist Jan Lever. They are of the opinion that an entire anti-typological approach of the concept of species is manifest in Lever's book *Creatie en Evolutie*, and claim on the basis of this in fact, that the *Philosophy of the Cosmomic Idea* of Herman Dooyeweerd should be purified of all traces of the in their eyes outdated thinking in terms of transcendental lawtypes. This, because according to them typological thinking has become obsolete due to the facts of modern biology.*

*In this article, however, two points are argued. In the first place that Lever – and Cook and Flipse don't mention this – however deeply an adherent of the phylogenetic and, therewith, of the macro-evolutionistic stance, by no means rejects the typological thinking of the *Philosophy of the Cosmomic Idea*, and that he even considers this thought, namely as 'third way' within the boundaries of the 'new systematics', as a typological alternative for both the (macro-)evolutionistic, phylogenetic concept of a species, as the Linnaean concept of a species of idealistic morphology, though nowhere in his book is he consequently working with it.*

In the second place it becomes clear that Cook and Flipse, when they are recommending to remove from now on transcendental-typological thinking from the Christian-philosophical discours, are misunderstanding Dooyeweerd's ontology. A major misconception is their ontological identification of species and concrete entities. Among other things the crucial distinction within Dooyeweerd's system between the lawside and the subjectside of temporal reality, along with the non-substantialistic interpretation of the being as of heteronomous meaning-character, doesn't operate at them.

Key concepts:

Lever, Dooyeweerd, biological species concept, transcendental

1. Inleiding

In dit artikel komen de posities van Dooyeweerd en Lever inzake het biologische soortbegrip aan de orde. Belangrijke gedachten hierover heeft Dooyeweerd ontsponnen in een bespreking van het boek *Creatie en Evolutie* (1956) van prof. dr. J. Lever, bij leven hoogleraar dierkunde aan de Vrije Universiteit Amsterdam, in *Philosophia Reformata* (Dooyeweerd, 1959:113-159). Het toeval wil, dat recentelijk over deze materie een artikel in het internationale tijdschrift *Philosophia Reformata* is verschenen (Cook & Flipse, 2017:3-25). Gezien hetgeen zij aan het begin van hun bijdrage schrijven (ibid.:5):

Our article aims to promote further discussion of this topic with a thorough analysis of the Lever-Dooyeweerd discussion, particularly on biological classification and on the concept of species,

alsmede aan het slot ervan (ibid.: 20):

However, via a historical detour we have opened the way for a renewed discussion among reformational philosophers about typology, the concept of species, and the question whether the empirical findings are convincing enough to choose for the evolution theory in our time, as Lever thought they were in his time,

mag onderhavig artikel meteen ook worden gezien als een ingaan op hun verzoek tot een discussie over dit onderwerp. Al ben ik het er niet mee eens, dat er sinds die ‘*confrontation*’ (ibid.: 5) sprake is van

(...) hardly any contributions on this topic from the circle of reformational philosophers (...) (loc. cit.),

gezien evolutie-kritische publicaties van verscheidene reformatische biologen en wijsgeren, zoals R. Benjamin (Benjamin, 1996:18-29), J.J. Duyvené de Wit (Duyvené de Wit, 1962, 1964:114-149, 1965a:405-433, 1965b), K.J. Popma (Popma, 1969), Bennie J. van der Walt (Van der Walt, 1978), en Danie F.M. Strauss (Strauss, 2009:476-496, 2010:1-39, 2014:1-6, 2015a: 63-97, 2015b:1-10, 2017b:229-250).

Evenmin ben ik van mening (integendeel), zoals dat in het voornoemde artikel van Cook en Flipse wordt bepleit (Cook & Flipse, 2017:3),

(...) that reformational thought would benefit from de-emphasizing this aspect (bedoeld wordt 'typological thinking', DE AUTEUR) of reformational philosophy.

Maar '*this aspect*' maakt wèl geheel deel III van Dooyeweerd's hoofdwerk *A New Critique of Theoretical Thought* (Philadelphia (1957)) uit!

Het blijkt, dat Dooyeweerd, ook toen hij in 1959 zijn recensie schreef, trouw is gebleven aan de leer, die hij in de jaren dertig geconcipieerd heeft. Zo acht hij de weg, die J.H. Diemer betreffende het vruchtbaar maken van de structuurtheorie der Wijsbegeerte der Wetsidee (in het vervolg afgekort tot W.d.W.) voor het biologische soortbegrip is ingeslagen, de juiste. Het gaat hierbij niet aan om, zoals de wetenschapshistoricus Flipse doet, systemisch-wijsgerige stellingnames, die uit de aard der zaak de tand des tijds behoorlijk goed kunnen doorstaan, te historiceren, zoals daar waar hij schrijft;

And how should we understand the views of Diemer, Dooyeweerd, and Lever in the context of early twentieth-century philosophical and biological thought? (ibid.:16);

Dooyeweerd (...) could not have failed to be shaped by the pervasive influence of typological thinking at the time he was writing his **magnum opus** (ibid.:18);

From this historical analysis it is clear how much Dooyeweerd's and Diemer's ideas were influenced by the climate of opinion in the interbellum period and by the ideas that were current in biology at that time (ibid.:20).

Dit lezende vraag ik mij af, of dit in dat geval dan zo erg is. Want niet elk typologisch denken is te scharen onder de noemer van substantialistisch oftewel essentialistisch denken in termen van reëel zelfstandig bestaande, dus metafysische substantiële wezensvormen, hetzij in Gods Geest ('ante res'), hetzij in de vorm van, immers volgens Dooyeweerd *heteronome*, in een onderlinge zinsamenhang gevoegde zijnden ('in rebus'). En ook Dooyeweerd kende de invloed van het nominalisme, de eveneens Middeleeuwse tegenvoeter van het (al dan niet gematigde) idealisme (= ideeën-realisme), dat zijn oorsprong heeft bij Angelsaksische scholastici, vooral William van Occam, en dat aan het fylogenetische (neo-)darwinistische denken ten grondslag ligt. Maar hij verwierp dat even duidelijk als het Griekscholastische realisme.

Ook vraag ik mij af, hoe Duitse biologen aan de neodarwinistische synthese van onder anderen J. Huxley en J.B.S. Haldane uit de jaren *vijftig* van de vorige eeuw zouden hebben moeten denken, toen zij in de *vroege* twintigste eeuw van het darwinisme hoorden (cf. Cook & Flipse, 2017:18). En onder wetenschapshistorici wordt verschillend gedacht over de ontvangst van het darwinisme in Duitsland. Of eind negentiende, begin twintigste eeuw in Duitsland de idealistische morfologie nu in zwang was of niet, de

wetenschapshistoricus Clarke wees erop, dat het darwinisme juist de Duitse geest van meet af aan stormenderhand veroverde en in E. Haeckel en C. Vogt zijn felste pleitbezorgers vond (Clarke, 1978:85-91). Terwijl het in de Angelsaksische wereld veeleer zo was, dat men trachtte het monistische darwinisme juist *niet* tot in zijn uiterste logische consequenties door te voeren, maar ruimte wenste te laten voor zaken zoals godsdienst en ethiek en deze dus niet wenste te reduceren tot evolutionistische overlevingsstrategieën!

Van een polemiek, van een '*confrontation*', zoals Cook en Flipse het noemen, was niet echt sprake. Na de recensie door Dooyeweerd is Lever, voor zover mij bekend, niet meer inhoudelijk ingegaan op de diverse bedenkingen die Dooyeweerd vanuit Wijsbegeerte der Wetsidee-standpunt naar voren gebracht heeft richting onderdelen van Levers boek, zoals ook Cook en Flipse zelf ergens in hun artikel constateren.¹ De drie gezamenlijke artikelen die Lever en Dooyeweerd rond 1950 in *Philosophia Reformata* gepubliceerd hebben over het biologische soortbegrip kan men niet erbij betrekken omdat deze samen geschreven artikelen betreffen waar geen spoor van meningsverschil uit blijkt, maar ook niet, omdat die artikelen de lezers slechts onschuldig voorlichten over de geschiedenis van het biologische soortbegrip. Men proeft, Levers boek lezende, wel dat hij nog de Wijsbegeerte der Wetsidee aanhangt, maar toch biedt hij openingen aan de biologische, neodarwinistische evolutietheorie.²

In dit artikel zal de nadruk dus liggen op het biologische soortbegrip. Met betrekking tot dit belangrijke thema zal ik Levers boek vanuit W.d.W.-oogpunt kritisch analyseren en hierbij ook Dooyeweerds recensie betrekken. Ik beperk mij tot dit onderwerp. Themata zoals spontane generatie, de oorsprong van de mens, en het fossielenarchief zullen niet aan de orde kunnen komen, en Levers kijk op de verhouding tussen de Bijbel en wetenschap enigszins.

2. Bijbelgebruik en wetenschapsbeoefening bij Lever

Lever verwijt in zijn boek (Lever, 1956:9-10, 14) 'de' protestantse orthodoxie, dat zij in Genesis altijd *twee* boodschappen gelezen heeft: dat dit Bijbelboek *naast* geloofswaarheden ('scheppings- en heilsverkondiging') *ook* concrete

1 Op een andere plaats in hun artikel (ibid.:20) schrijven ze, dat 'the discussion stranded'. Dit lijkt mij geen juiste terminologie, want van een 'discussie' was geen sprake omdat het hier enkel een boekrecensie betrof.

2 Iets vergelijkbaars treft men aan bij dr. G. van den Brink, die zijn theïstisch-evolutionistische stellingnames koppelt aan zijn bewering, dat hij toch volop 'gereformeerd' blijft (Van den Brink, 2017).

historische feiten vermeldt, door welke de bioloog zich op orthodox standpunt zou moeten laten leiden in zijn dagelijkse werk. Lever verwijt de orthodoxie, dat zij die concrete historische feiten die ons medegedeeld worden in Genesis 1 ten onrechte opvat als 'wetenschappelijk exacte kennis'. Met betrekking tot de mededeling, dat God alle organismen (behalve de mens) 'naar hun aard' schiep, merkt hij bijvoorbeeld op:

Allereerst betekent het huldigen van de gedachte dat met 'aard' de biologische species wordt bedoeld, dat men meent dat de Bijbelschrijver, die duizenden jaren geleden leefde, een begrip gebruikte dat pas omstreeks 1650 werd gedefiniëerd (...). Men beschouwt in deze redenering Genesis dus als een natuurwetenschappelijk boek dat ons onder andere systematische begrippen wil bijbrengen (ibid.:109).

Voor wat betreft de term 'aard' ('naar hun aard') verwijt Lever de orthodoxie dus, dat zij, in haar geheel, er van oudsher tot op heden van uitgaat, dat God de *recente* biologisch te onderscheiden soorten schiep (ibid.:11, 109), waarbij 'de' orthodoxie echter niet door zou hebben, dat ze hierbij uitgaat van een biologisch soortbegrip van slechts zo'n 300 jaar oud. Het gevolg zou dan zijn, dat geconstateerde soortveranderingen 'het geloof' kunnen ondermijnen:

Want wanneer 'aard' niet gelijk is aan 'soort', dan kan een geconstateerde soortverandering bij planten en dieren rustig geaccepteerd worden, zonder dat het geloof hierbij in het gedrang komt (ibid.:11).

En het is volgens hem dus de *protestantse orthodoxie* die van oudsher meent, dat er in de Bijbel van twee werkelijkheden uit wordt gegaan, die allebei waar zijn en geen onderlinge raakvlakken hebben: een geloofswerkelijkheid respectievelijk een ervaringswerkelijkheid.

Ik verwonder mij altijd over dit soort van gedachten aan dubbele bodems in de historisch-feitelijke beschrijving in de naïeve, voor-theoretische taal van Genesis 1 en 2 van de schepping, een beschrijving, waarnaar ook later in de Schrift, niet in de laatste plaats door Christus Zelve, wordt verwezen. Dit soort gedachten zijn bij mijn weten in ieder geval de protestantse *orthodoxie*, over de volle breedte, vreemd. Genesis is geen poëzie *maar proza*. Het naar de gnostiek riekende vergeestelijken en tegelijkertijd onhistoriseren van Bijbelse geschiedschrijving is veeleer juist het huzarenstukje dat altijd door de *vrijzinnigheid* wordt toegepast om van de doorwerking van haar onwelgevallige heilsfeiten (een schepping in zes dagen van 24 uur, een concrete historische zondeval, een wereldwijde zondvloed) in het christelijke geloofsleven af te kunnen komen. Maar ik zou niet weten waarop een scheiding tussen 'scheppingsverkondiging' enerzijds en de concrete

historische gegevens aangaande die schepping anderzijds gebaseerd zou moeten zijn. Voormelde concrete historische gegevens, zoals het naar hun eigen aard geschapen zijn van de organismen, zijn *geen* 'wetenschappelijk exacte kennis', *geen* voorbeelden van binnen de theoretische denkhouding gebezigd wetenschappelijk taalgebruik, maar voorbeelden van naïef, voor-theoretisch taalgebruik in de Bijbel.

Lever komt er toe te stellen, dat het juist *de orthodoxie* zou zijn, volgens welke Gen. 1 en 2 niet alleen *exact-natuurwetenschappelijke* kennis bevat, maar ook *exact-historische*. Waartegenover hij stelt:

We kunnen aan de Bijbel dus nimmer exact-physische, -astronomische, en -biologische kennis ontleenen, en dus ook geen exact-geschiedkundige (...) (Lever, 1956:15).

Maar wat moet er onder 'exact-geschiedkundige kennis' volgens Lever exact verstaan worden, gezien het niet-exacte karakter van de geschiedwetenschap? Misschien, dat de mededeling dat God alles naar zijn aard schiep in dat geval *juist* zou zijn? En betwijfelt Lever deze Bijbeltekst dan? Hoe moet men deze tekst volgens Lever dan op *niet-exact-geschiedkundige* wijze opvatten? Op de wijze, die de orthodoxie *in werkelijkheid* hanteert? Namelijk door ervan uit te gaan, dat Gen. 1 niet in vergeestelijkte taal geschreven is, maar in de taal der alledaagse ervaring, die *noch* exact-wetenschappelijk is, *noch* vol vergeestelijking en beeldspraak, maar die *wel* als leidraad mag dienen bij het bedrijven van christelijke wetenschap? Dan openbaart de mededeling, dat God alles schiep naar zijn aard ons, *dat* er soortgrenzen zijn, alleen zonder dat er duidelijk gemaakt wordt *hoe* die precies lopen. Er is een goddelijke scheppingsorde, en het is aan de mens om te onderzoeken hoe die er mogelijk uit ziet. Maar ik denk, dat Lever *dat*, dus dat er hoe dan ook soortgrenzen *zijn*, helaas niet bedoeld zal hebben, getuige ook het volgende citaat:

Over een constantheid van de soorten, de species, der organismen wordt niet gerept (ibid.:11)³.

Het is jammer, dat Lever ons niet in positieve zin verteld heeft, hoe wij de mededeling, dat God de planten en dieren ieder naar hun eigen aard geschapen heeft, dan wèl op hebben te vatten.

Mij dunkt wijst alleen al het *spreken* in Genesis 1 over een bestaan van verschillende soorten (de planten en dieren werden immers allemaal geschapen naar hun aard), dus over het bestaan van grenzen, op het

3 Ook hier lijkt Lever wet- en subjectzijde te vereenzelvigen.

bestaan van constantie. Zonder het bestaan van verschillende constante typen van structuren, die als zodanig wetskarakter, geldingskracht hebben voor de subjectzijde der entiteiten, echter zonder als transcendentele oftewel fundamentele wetzijde ook *zelf* aan (i.c. macro-evolutionaire) verandering, aan transmutatie, onderhevig te zijn, is het ook voor Lever, ja, voor elke evolutionist onmogelijk om zelfs maar te *spreken* over 'soorten' en over een (macro-)evolutie ervan. *Dan eindigt alle communicatie*. Gelukkig laat Lever er direct op volgen:

Dit (die constantheid van de soorten, DE AUTEUR) kan de mens zelf wel constateren (loc. cit.).

Maar het is dan zinloos om vervolgens weer te stellen, dat

(...) ook een eventuele wijziging in de structuren der organismen (dus dat de soorten/wetstypen toch weer niet constant zijn, DE AUTEUR) valt onder de majestueuze discipline van de Schepper van alle natuurkrachten en structuurwetmatigheden (loc. cit.).

Maar dit is een illustratie van Levers wil, om *toch* een opening te bieden aan het evolutionisme, aan de mogelijkheid van het in elkaar over gaan van bouwplannen, van typen, van transmutatie. Van de aanwezigheid van deze wil, die strijdig is met het transcendentele denken in de trant van de W.d.W., geeft hij het hele boek door consequent blijk. Twee van de duidelijkste teksten in dezen:

(...) men (behoeft) onzes inziens als christen, ondanks de cardinale lacunes in ons kennen, principieel geen bezwaar (...) te hebben tegen de generale **hypothese** van een genetische continuïteit van alle levende organismen, de mens niet uitgesloten (ibid.:169);

(...) wij stellen dat men als christen de gedachte van een genetische continuïteit der levende organismen niet a priori behoeft af te wijzen (...) (ibid.:170).

Maar moet dan volgens Lever reeds het serieus nemen van de openbaring van Genesis 1 en 2 door de orthodoxie doorgaan voor het de Bijbel *misbruiken*, als ware het een exact-wetenschappelijk boek? Is het scheppen van orde uit chaos soms iets anders dan *grenzen trekken*? En impliceert het grenzen trekken dan niet onder andere kwalitatieve verschillen in geschapen eigen aard, verschillen, die die grenzen *mogelijk* maken, ja, *impliceren*? Als een deel van de orthodoxie bij het in kaart brengen van de loop van die grenzen (door natuurwetten te formuleren en classificatieschemata op te stellen) dan aanvankelijk abusievelijk – hierin heeft Lever gelijk – op scholastische wijze de Griekse vorm-ideeën aanpaste aan het christelijke denken door er transcendentale 'scheppingsideeën' in Gods geest van te maken (ibid.:110), en als gevolg hiervan binnen de biologie de statische Linnaeïsche soorten

der idealistische morfologie één op één gelijkstelde met de in den beginne naar hun aard geschapen basistypen, waardoor er theoretisch geen ruimte overbleef voor het verschijnsel van de micro-evolutie⁴ (ook al was dat verschijnsel feitelijk toen nog onbekend of niet geconstateerd (loc. cit.)), is dat dan een reden om zich negatief over het vrome voorgeslacht uit te laten? Het ligt niet voor de hand dit bij Lever op het conto van zijn onbekend zijn met het onderscheid tussen dagelijkse voor-theoretische omgangstaal en de theoretische taal der wetenschappelijke denkhouding te schrijven, aangezien hij zeer goed bekend is met Dooyeweerts Wijsbegeerte der Wetsidee. Waarom *wil* hij dit onderscheid niet honoreren?

Hij wil zich als in de Bijbel gelovende bioloog niet door deze 'fundamentalistische' houding laten leiden. Hij wil niet

zelfs de waarheid der wetenschappelijke gegevens af (moeten) meten naar de letterlijke mededelingen in de Bijbel (ibid.:10).

Dit nu lijkt mij niet geheel consequent. Want hier gaat het niet meer over de *schijnzekerheden* der (natuur)wetenschap(pelijke gegevens), maar over *de waarheid* ervan! Reeds hier ontkracht Lever zijn voornoemde verwijt aan de orthodoxie, namelijk door ook *zelf* niet meer over de slechts *schijnzekerheden* van de natuurwetenschap te spreken. Reeds op deze plaats in zijn boek openbaart zich Levers op *religieuze* wijze hangen aan de wijsgerige evolutie-idee, waarover Dooyeweerd opmerkt:

de wijsgerige evolutie-idee, waarvan het (dogmatisch evolutionisme, DE AUTEUR) (sinds Darwin en Haeckel, DE AUTEUR) uitging, was in 't geheel geen natuurwetenschappelijk causaliteitsbegrip, maar veeleer een transcendentaal-philosophische **oorsprongsidee**, die zich slechts onder het **masker** van een natuurwetenschappelijk causaliteitsbegrip aandiende. Deze vermomming van een religieus bepaald wijsgerig voor-oordeel als een natuurwetenschappelijk causale denkwijze verleende aan dit evolutionisme zijn (pseudo-)wetenschappelijk aanzien (Dooyeweerd, 1959:148).

Lever heeft dus gelijk als hij stelling neemt tegen de gedachte van het constant blijven van de soorten *in Linnaeïsche zin*. Het is immers gebleken, dat op dat niveau, dus dat van de species, vaak micro-evolutie plaatsvindt ('soortvorming'/speciatie). Linnaeïsche soorten blijken dus vaak niet zozeer samen te vallen met de in den beginne geschapen, constante, pluripotente oertypen ('basic types', 'Grundtypen', genotypen, elementaire stamtypen,

---

4 Dit verschijnsel noemt Lever zelf terecht '*het enige punt*' van de *evolutiegedachte dat bewezen was* (Lever, 1956:110). Even terecht schrijft hij vervolgens: '*Men had juist dit punt moeten accepteren, om dan met te meer recht de evolutionisten met de onbewezenheid van hun bouwsels te kunnen bestrijden*'.

'created kinds'), als wel variabiliteitstypen, fenotypen, rastypen te zijn, die na elkaar kunnen verschijnen aan de wetzijde van de geschapen tijdelijke werkelijkheid, en die zich ter subjectzijde ervan realiseren in de individuele organismen gedurende het universele kosmische ontsluitingsproces. Dit is de dynamiek, de variabiliteit ter wetzijde, die onverbrekkelijk gecorreleerd is met het verschijnen van de eraan subjècte entiteiten (binnen de natuur de planten en dieren). De gedachte, waarin de variabele, micro-evoluerende rastypen (ook wel subspecies genaamd) als constante Linnaeïsche soorten worden opgevat, is eerder van platonische dan van zuiver christelijke oorsprong, en is inderdaad schadelijk geweest voor het Christendom van de afgelopen circa 300 jaar. Ook wezen wij er reeds op, dat hij helaas wel vergeet te vermelden, dat de formulering van een soortbegrip⁵ met betrekking tot flora en fauna, en de zoektocht naar criteria hiervoor, altijd als antwoord gezien moet worden op de door ieder mens voor-theoretisch ervaren verscheidenheid in de natuur, waar elk mens *een besef, een idee* van heeft. Van Lever, als iemand die bekend is met de Wijsbegeerte der Wetsidee, dus ook met de transcendentale grondidee van de modale en structuurtypische *zinverscheidenheid* van de tijdelijke werkelijkheid, die zich openbaart in de funderende richting van de kosmische tijd, en door Dooyeweerd zelfs als aanhanger ervan gezien wordt, mag toch verwacht worden dat hij er op zal wijzen, dat er ook binnen een deel van de orthodoxie, namelijk binnen W.d.W.-kringen, op een niet-substantialistische (= niet-essentialistische), want op een (gezien het onderscheid tussen wetzijde en subjectzijde) transcendentale wijze aangekeken wordt tegen het soort'begrip', en waarbinnen er, zoals gezegd, geen autonome substanties, met essenties, bestaan, vanwege het heteronome (= onzelfgenoegzame) en relationele, dat is religieuze *zinkarakter* van de tijdelijke werkelijkheid⁶. Dan kan men de constateerbare veranderingen van (populaties van) organismen toeschrijven aan micro-evolutionaire veranderingen *binnen* de ruime constante (!) transcendentale kaders van de allemaal naar hun constante eigen aard geschapen soorten, waarbij die wetskaders *ten principale* niet zelf aan verandering (macro-evolutie, transmutatie) onderhevig *kunnen* zijn maar, als aan alle verandering fundamenteel ten grondslag liggend, als deze funderend, alle micro-evolutionaire verandering, ook ter wetzijde, juist *mogelijk* en constateerbaar maken⁷. In die zin gaat *ook* de Wijsbegeerte der Wetsidee uit van het door

---

5 Of eigenlijk moet men zeggen: wetsidee, omdat wij de eigen aard nooit in de greep van een begrip kunnen krijgen maar er enkel een idee, een intuïtief besef van kunnen hebben.

6 Elders laat hij het eveneens na om dit onderscheid, deze nuance, aan te brengen (Lever, 1956:42).

7 Het fysische aspect der verandering is immers gefundeerd in het kinematische aspect van de constante eenparige beweging.

Lever zozeer verafschuwde 'soort-constantiedogma'! Immers, naast de intuïtieve veranderings-idee verdient ook de, even intuïtieve, constantie-idee van onze alledaagse ervaring het om wijsgerig-kosmologisch (= ontologisch) gehonoreerd te worden⁸. Lever spreekt merkwaardigerwijze misprijzend over de constantiegedachte als zijnde van Grieks-heidense oorsprong (Lever, 1956:110). Maar los van het feit, dat dat deel van die heidense Grieken bij zijn naïeve waarneming van constantie in de wereld daarmee dan best wel eens een goede greep gedaan zou kunnen hebben, had hij er dan ook even misprijzend op mogen wijzen, dat de alledaagse ervaring dat alles *verandert* net zo goed van Grieks-heidense, nader van Heracleïsche oorsprong is. Ook Popma heeft hier op gewezen (Popma, 1969:6, 28-30).

Op W.d.W.-standpunt vallen soorten dus *niet* immer, zelfs meestal *niet*, samen met de Linnaëische soorten. Bij laatstgenoemde blijkt het dus vaak om micro-evoluerende rassen oftewel variabiliteitstypen te gaan, terwijl de eerstgenoemde binnen het systeem der Wijsbegeerte der Wetsidee de unieke geschapen constante elementaire stamtypen oftewel de pluripotente oertypen zijn, die soms samenvallen met het niveau van het genus, soms met dat van de familia, of van de subfamilia, of, inderdaad, van de species uit de klassieke idealistische morfologie. Dat moet de empirie uitwijzen. Dooyeweerd schrijft in dit verband terecht:

Dit wil uiteraard niet zeggen dat wij deze structuurtypische ordening zonder meer zouden mogen vereenzelvigen met de systematische categorieën van Linnaeus' klassificatorisch stelsel. Reeds Dr. H. Diemer heeft daarop in verschillende zijner publicaties gewezen (Dooyeweerd, 1959:133);⁹

Natuurlijk mogen de in de scheppingsorde vervatte individualiteitsstructuren van planten- en dierenrijk niet worden vereenzelvigd met de typenindelingen van Linnaeus' systeem (ibid.:142).

Daarom spreekt men in W.d.W.-kringen ten principale ook niet over een *soortbegrip*' maar over een *idee* die wij op een bepaald moment in de (wetenschaps)geschiedenis hebben aangaande de loop van de grenzen die gelden voor de daaraan subjècte individuele organismen. Het gaat om de

8 Wat binnen de W.d.W. plaatsvindt door de erkenning van het bestaan van het kinematische aspect der constantie en het fysische aspect der verandering.

9 Ik begriip dan ook niet, hoe Kruyswijk ertoe gekomen is om te beweren, dat Diemer tot de opvatting dat soorten beschouwd moeten worden '*als in zich gesloten eenheden of denkeenheden van de Goddelijke Geest*' ontleend heeft aan de Wijsbegeerte der Wetsidee (Kruyswijk, 2011:172). Kruyswijk presenteert Diemer hier als een aanhanger van een soort van theïstische, in ieder geval niet-materialistische variant van de evolutieleer, en maakt hiervoor *slechts* gebruik van een artikel uit Diemers studententijd uit 1929/1930, toen Dooyeweerd zijn Wijsbegeerte der Wetsidee nog lang niet gepubliceerd had! Dat zou pas in 1935-1936 geschieden.

modale¹⁰ en structuurwets-typische¹¹ *ideeën* van entiteiten dan wel (zelfs in verreweg de meeste gevallen) van de er uit opgebouwde enkaptische vormtotaliteiten. Wat deze materie betreft is het ook veelzeggend, dat Lever in zijn boek meermaals typisch macro-evolutionistisch spreekt over het *ontstaan* van de (immers transcendentele) organismetypen, en er zelfs het hele derde hoofdstuk mee betitelt (zie bijvoorbeeld Lever, 1956:19).

Op grond van voorgaande kan ik dus niet meevoelen met Lever, dat 'de' orthodoxie, in haar totaliteit, een term zoals 'aard' zou interpreteren op basis van de definities van de *schijnzekerheden* van de natuurwetenschap *van enkele eeuwen terug*. Zij leest de Bijbel zoals de Christenheid die altijd al heeft gelezen: op alledaagse, voor-theoretische wijze. Dus niet op de 'Verlichte' wijze van: 'Lees maar! Er staat niet wat er staat'. Het is eerder Lever zelf, die genoemde concrete termen niet eenvoudigweg alledaags, voor-theoretisch opvat, maar er een interpretatie aan geeft in lijn met de *moderne* natuurwetenschappelijke opvattingen die hij dan weer *niet* schijnzeker noemt maar die dat in principe toch net zo goed zijn als die van de wetenschap van 300 jaar geleden.

3. Variabiliteit ter subjectzijde èn ter wetzijde binnen het kosmische ontsluitingsproces

Op W.d.W.-standpunt wordt er onderscheiden tussen een *voltooide* schepping van alles, van de (zin)totaliteit, zowel naar wetzijde als naar subjectzijde, uit het niets enerzijds, en een daarop volgend wordingsproces van het in potentie reeds geschapene in de loop der tijd vanaf de eerste dag van de scheppingsweek anderzijds. Daarbij vindt er zowel wording, ontplooiing, aan de wetzijde als aan de subjectzijde plaats, en wel in onderlinge correlatie. Om met de met instemming door Lever aangehaalde bioloog J.H. Diemer te spreken:

Door Zijn almachtige en alomtegenwoordige wijsheid en kracht houdt God de geschapen wereldorde, vanaf Zijn rust na den zesdaagschen scheppingsarbeid, durend in stand. Het kosmisch proces der ontsluiting kan niet worden losgemaakt van de scheppingsweek, noch van de schepping in den beginne, m.a.w. evenmin van de geschapen orde als van de totaliteit. Want in de totaliteit lag alles opgesloten wat in de genoemde 'week' en in het tijdsverloop daarop volgend zou worden zichtbaar gemaakt (Diemer, 1943:105-106, geciteerd in Lever, 1956: 180; zie ook Dooyeweerd, 1959:115).

---

10 in de zin van radicaal-typische

11 in de zin van stam-typische

Ook hier houdt Lever geen rekening met de W.d.W.-notie van het bestaan van deze variabiliteit niet alleen maar *ter subjectzijde*, namelijk in de vorm van de unieke subjectiviteit van de individuele entiteiten en van ieder mens, maar *ook ter wetzijde*¹². Waarbij bedacht moet worden, dat deze variabiliteit ter wetzijde niet alleen maar bestaat in de kwalitatieve *modale* ervaringshorizon van de universele kosmische wetsorde, waarbinnen zij zich openbaart bij de ontsluiting in de transcenderende kosmische tijdsrichting van de anticiperende modale zinnemomenten conform de wat Dooyeweerd genoemd heeft 'wet der zindynamiek', maar ook bestaat *binnen* een bepaalde zinmodaliteit in de *plastische* oftewel *entitaire* ervaringshorizon van de universele kosmische wetsorde. Zo schrijft Diemer:

Wanneer wij in het verloop van den tijd plotseling nieuwe vormen en gestalten zien optreden in de verschillende natuurrijken, m.a.w. nieuwe structuren zien gerealiseerd worden, dan mogen wij deze niet losmaken van de geschapen totaliteit, waarin zij reeds besloten lagen. Zij worden **voor ons** plotseling **zichtbaar**, doch zijn niet 'plotseling' door God gemaakt. Ze komen niet op een bepaald moment van buiten en boven af in den tijd (Diemer, 1943:105 (geciteerd in Lever, 1956:180)).

Het gaat hier dus om de voormelde variabiliteit/dynamiek die zich gedurende het kosmische wordingsproces openbaart, en zulks *niet* ter *subjectzijde* maar ter *wetszijde*, en dit *niet* binnen de *modale*, maar binnen de *entitaire* ervaringshorizon der tijdelijke werkelijkheid.

En mutatis mutandis bestaat de *constantie* niet alleen maar in de vorm van de constante fundamentele oftewel transcendentale stam-typische *wetzijde* van de in den beginne ieder naar zijn eigen aard geschapen organismen, maar tevens in de vorm van de hiermee correlate wet-matigheid ter *subjectzijde*.

Zo gaat de W.d.W. uit van een binnen de tijdelijke werkelijkheid bestaan van a) een kosmische wetsorde wier wetten, of het nu gaat om modale of om entitaire wetstypen, zowel een element van *constantie* kennen, namelijk in haar universele geldigheid voor alles wat er individueel-feitelijk aan onderworpen is, als een element van *variabiliteit* kennen, welke laatste zich manifesteert in nieuwe vormen en gestalten die in de loop der natuurlijke historie, dan wel in de loop der cultuurgeschiedenis (dit laatste namelijk in de vorm van variabele positiveringen door de mens van normbeginselen/waarden), optreden, en b) een individueel-feitelijke subjectzijde die, naast het element van een *volkomen uniciteit* der individuele entiteiten, op haar eigen wijze evenzeer een universeel aanwezig element vertoont, namelijk

12 Zulks in tegenstelling niet alleen tot H. Dooyeweerd (zie bijvoorbeeld Dooyeweerd, 1959:145-147), doch ook tot J.H. Diemer (zie hoofdstekst).

in het universeel *wet-matig*¹³ onderworpen zijn van de concrete individuele entiteiten aan die wetten. Anders geformuleerd: datgene wat individueel-feitelijk aan de ervoor geldende *universele* wetsorde onderworpen (subject) is, is daaraan onderworpen op een *universele* wijze. Zowel de 'orde voor/ wet voor' als de 'ordelijkheid van/ wetmatigheid van' de dingen is dus universeel, waarbij zowel de wetzijde als de feitelijke zijde naast een universeel tevens een individueel¹⁴ element vertonen.

De *variabiliteit* bestaat dus niet alleen in de vorm van de constateerbare micro-evolutionaire veranderlijkheid aan de *subjectzijde* van de organismen, maar ook in de vorm van variabiliteit *aan hun ermee gecorreleerde wetzijde*. Dat wil zeggen, dat deze variabiliteit nader vorm krijgt in de subjectieve *realisering* van de soort-structuren in levende individuen gedurende het kosmische wordingsproces¹⁵. Deze ontplooiing ('soortvorming') vindt plaats *binnen* de geschapen, pluripotente, entitaire oertypen in levende individuen. Dooyeweerd spreekt in dezen over 'polytypische soorten' (Dooyeweerd, 1959:143). Er is volgens Dooyeweerd binnen de kosmische tijdsorde sprake van ontplooiing van de scheppingsorde, van

de uitwerking van het voltooide scheppingswerk Gods binnen de tijdsorde, die slechts de door God gestelde scheppingsorde tot successieve uitdrukking brengt in een rijke verscheidenheid van modale aspecten en typische individualiteitsstructuren (ibid.:115).

Maar de vertolking hiervan door Cook en Flipse luidt als volgt:

In Dooyeweerd's thought, 'structure' in the term 'individuality structure' refers to the laws that make possible specific types of concrete things; individuality structures represent a collection of individual things such as planets, rocks, daisies, frogs, or – indeed – species. Dooyeweerd considers these types to be immutable patterns, governed by creation laws ordering their existence (Cook & Flipse, 2017:6).

Met deze uitleg ben ik niet gelukkig en wel om de volgende twee redenen:

De eerste reden: *eerst* lezen wij in dit citaat, dat individualiteitsstructuren de wetten beduiden die specifieke typen van concrete dingen mogelijk

---

13 Dat is: 'conform de maat van de wet'.

14 N.b.: wat iets anders is dan specifiek. Wel mag men zeggen dat het universele element zich in de diverse typen van entiteiten specificeert, tot en met de elementaire stamtypen (de 'created kinds'). Maar de *uniciteit* van een entiteit is er nooit mee in de greep te krijgen. Meer hierover in D.F.M. Strauss, 2017(a): pp. 57-74, m.n. pp. 64-71.

15 'In a speech delivered in 1950, Lever (...) states that he accepts evolution (...) as type-plasticity (...) however, he emphasizes that this plasticity is bounded by constancy in the basic, created types' (Cook & Flipse, 2017:9).

maken. In deze uitspraak kan ik mij vinden. Want dan lees ik erin dat die individualiteitsstructuren de constante transcendentale wetkaders zijn die als ordeningstypen fungeren voor de ordening van de verschillende, ten gevolge van micro-evolutie in de loop der tijd geworden, gerealiseerde variabiliteitstypen ('soorten') van dingen en levende wezens, die ook in elkaar over kunnen gaan. Dit is de variabiliteit ter wetszijde. Deze staat altijd in correlatie met de variatie die ter subjectzijde van de er wetmatig aan onderworpen concrete individuele dingen, planten en dieren optreedt. Deze variabiliteit is er ook de reden van, dat ik zo juist 'soorten' tussen aanhalingstekens plaatste: want omdat ik soorten in de ware zin des woords (dus zonder aanhalingstekens) zie als de laagste stamtypen waarbinnen er micro-evolutie plaatsvindt (Dooyeweerd, 1959:146), dus zie als de wat Diemer genoemd heeft 'elementaire stamtypen'¹⁶, moeten de micro-evoluerende 'soorten' van entiteiten (de 'specific types of concrete things') strikt genomen opgevat worden als *variabiliteitstypen*, ook wel fenotypen of rastypen genaamd.

Maar vervolgens lezen wij erin, dat het deze micro-evoluerende 'soorten' zijn ('*these types*', dus *niet* de '*individuality structures*' als de '*laws that make possible specific types of concrete things*') die in *hun* ogen volgens Dooyeweerd *onveranderlijk* ('*immutable patterns*') zijn, in plaats van variabel. En dat deze '*immutable patterns*' op *hun* beurt weer afhankelijk zijn van, gegrond zijn in scheppingsordinantiën ('*creation laws*');

En de tweede reden dat ik niet gelukkig ben met deze interpretatie door Cook en Flipse: deze auteurs menen Dooyeweerds denken op dit punt op de juiste wijze weer te geven door concrete individuele dingen, planten en dieren (die allen behoren tot de wetmatige, geordende subjectzijde der tijdelijke werkelijkheid) op één lijn te stellen met 'soorten' (aan de ordenende wetszijde). Terwijl het juist zo is, dat de concrete individuele dingen, planten en dieren op W.d.W.-standpunt de subjectieve realiseringen zijn van soortstructuren in de tijd, de subjectieve realiseringen zijn die wetmatig onderworpen zijn aan haar soortstructuren. En 'soorten' daarentegen dus betrekking heeft op de

16 Met als consequentie dat het mogelijk is, dat een tweetal populaties die wij aanvankelijk tot twee verschillende soorten rekenden (afhankelijk van het gekozen soortcriterium) in het vervolg toch tot dezelfde 'soort' moeten gaan rekenen, en dus eigenlijk als variabiliteitstypen zijn te beschouwen, namelijk als variëteiten van hetzelfde genus. Met als gevolg, dat de soort (nu zonder aanhalingstekens!) voortaan geplaatst moet worden op het ietwat hogere taxonomische niveau van het genus van de Linnaeïsche systematiek, dat daarmee het elementaire stamtype wordt. J.H. Diemer verwoordde dit als volgt: '*Het genus vogel bijv. omsluit de species roofvogel, zangvogel, duif e.a. en ook deze species zijn nog weer genera, d.w.z. nog weer nader te differentieren in species*' (Diemer, 1941:145-58, met name 156).

wetzijde. Of dat nu genomen wordt in de zin van de (polytypische) soorten (*zonder* aanhalingstekens) als constant, transcendenteel, principieel niet-macro-evoluerend ordeningstype, dus als elementair stamtype. Of in de zin van 'soorten' (*met* aanhalingstekens) als resultaat van de micro-evolutionaire subjectieve realisering *ter wetzijde* gedurende het wordingsproces, resulterend in verschillende variabiliteitstypen, met dus als onverbrekkelijk correlaat de er wetmatig aan onderworpen (dus subjecte) concrete dingen, planten en dieren. Dus datgene wat Cook en Flipse 'species' noemen mogen op W.d.W.-standpunt juist *niet* gerekend worden tot de 'individual things'. Dit blijkt ook uit de volgende twee uitspraken:

De structuurtypen van planten en dieren zijn immers als zodanig geen individuele subjecte, die in het tijdelijk wordingsproces ontstaan, maar veeleer ordeningstypen, die tot de wetzijde en niet tot de feitelijke zijde van onze empirische wereld behoren. Zij kunnen zich slechts verwerkelijken in vergankelijke individuele levende wezens, maar als **orderingstypen** dragen zij noodzakelijk een constant en grondlegend karakter in de tijdsorde, omdat zij onze ervaring van planten- en dierenwereld eerst **mogelijk** maken (...) (ibidem.:132);

Nu wees ik er implicite reeds eerder op dat de phyla (in de zin van de hoogste stamtypen van het planten- en dierenrijk) niet kunnen ontstaan en vergaan in het wordingsproces, omdat zij niet zelve 'levende wezens' zijn, maar veeleer **orderingstypen** van individuele totaliteiten, die de laatste eerst mogelijk maken en aan al onze ervaring van planten en dieren ten grondslag liggen (ibidem.:141).

Deze zelfde merkwaardigheid bij Cook en Flipse treffen we ook aan het slot van hun artikel aan:

Dooyeweerd was of the opinion that, in some way, an ordering type for species (in plaats van zoiets als 'the ordering type called species', DE AUTEUR) would lie at the basis of biological thinking. According to him, the typical differences between species (zij schrijven dus niet 'organisms', DE AUTEUR) are ultimately grounded in the creation order' (Cook & Flipse, 2017:19-20).

De species, opgevat als het basale, elementaire stamtype, als het grondtype van enig biologisch classificatiestelsel, van enige taxonomie, waarin men tracht de geschapen kosmische wetsorde ('*creation order*') zo goed mogelijk te benaderen, geeft alleen maar het niveau binnen het bekende Linnaeïsche classificatieschema aan waarbinnen er micro-evolutie van populaties van concrete organismen kan plaatsvinden op grond van de op een bepaald moment voorhanden empirische gegevens, welke laatste bijvoorbeeld van morfologische aard kunnen zijn, of van biotische of ethologische/dierpsychologische aard. Zo lang er geen experimentele aanwijzingen

zijn voor macro-evolutie tussen groepen concrete organismen, zo lang er dus sprake is van 'missing links' ertussen, is het terecht om deze *groepen concrete organismen* (dus niet 'species', zoals Cook en Flipse schrijven) tot verschillende species te rekenen. Er is dan niets essentialistisch oftewel niets substantialistisch, niets metafysisch aan om hierom, in lijn met de Bijbelse scheppingsopenbaring, te beweren, dat die verschillende groepen concrete organismen kennelijk een verschillende geschapen eigen aard hebben, die ten grondslag ligt aan hun verschillen, die hun verschillen mogelijk maakt, en zo de grondslag vormt voor het bestaan van elementaire stam(-structuurwets-)typen als de wetzijde van de organismen. Het door Cook en Flipse ten diepste niet erkennen van het bestaan van species, van structuurwetsypen, van de entitaire dimensie van de universele kosmische wetsorde, wat ten diepste het niet erkennen van het naar hun eigen aard geschapen zijn van de talrijke groepen van concrete organismen inhoudt, wijst op hun bevangen zijn door nominalistisch denken, dat universele ordeningstypen slechts als denkbeelden in de menselijke geest beschouwt in plaats van als de geschapen, dus onzelfgenoegzame wetzijde der tijdelijke werkelijkheid. Het gevolg is wel, dat de volgens dit denken alleen realiteit toekomende concrete organismen noodzakelijk op *essentialistische* wijze als autonome substanties, zonder wetzijde en zonder subjectzijde, op moeten worden gevat. Op moeten worden gevat als substanties die, teneinde recht te kunnen doen aan het universeel aanwezige zinmodale aspect van de verandering in deze tijdelijke werkelijkheid, in elkaar zouden (kunnen) trans-muteren. Dus op moeten worden gevat als substanties die *trans-substantialisatie* zouden (kunnen) ondergaan! Maar zouden er geen species/soorten (niet speculatief opgevat als zelfstandige metafysische essentiële wezensvormen, maar opgevat als de ordeningstypen die voor groepen van organismen de entitaire horizon van de geschapen kosmische wetsorde constitueren) bestaan, dan zou het ook onmogelijk zijn om over soorten, die als wetstructuren onze specifieke ervaring van de eraan onderworpen concrete planten en dieren met een geschapen, dus onzelfstandige (onzelfgenoegzame, niet-substantiële) eigen aard mogelijk maken, *te spreken*. Wat Cook en Flipse echter wél doen. Waarmede zij de onjuistheid van hun standpunt zelf illustreren. Dooyeweerd hierover:

En als men geen eigenlijk soortbegrip heeft, dan heeft het, gelijk reeds Agassiz opmerkte, ook geen zin te zeggen, dat de soorten niet constant zijn (Dooyeweerd, 1959:146).

Het verbaast me dan ook niet, dat dit onbegrip bij Cook en Flipse ten aanzien van Dooyeweerds visie op de, gedurende het kosmische wordingsproces zich openbarende, variabiliteit aan 'soorten' ter wetzijde, dus ten aanzien van

het constante, transcendentele ordeningstype, tot hun volgende uitspraak geleid heeft:

Dooyeweerd does acknowledge that species (and other classification categories) of vertebrates made their appearance successively but states that this has nothing to do with the constancy – or lack thereof – of species; one does wonder just what is the becoming process that Dooyeweerd envisions (Cook & Flipse, 2017:14).

4. Nader over het biologische soortbegrip

Lever blijkt ten diepste een aanhanger van het continuïteitspostulaat te zijn. Hij bestrijdt het in het Griekse vorm-materie-schema wortelende, scholastische, realistische, essentialistische ‘soort-constantiedogma’ der idealistische, dat is ideeën-realistische morfologie, waarvan Linnaeus de voorloper is en dat ook in sommige orthodox-protestantse kringen aangehangen wordt. Maar, hoewel door Dooyeweerd als W.d.W.-man beschouwd, blijkt nergens uit het boek dat Lever het onderscheid maakt (of misschien wel *wenst* te maken) tussen wet- en subjectzijde, het onderscheid dat weer ten grondslag ligt aan dat tussen micro- en macro-evolutie (waarmee Lever dan ook niet werkt). Anders zou hij nooit, op historistische, fylogenetische wijze, gesproken (kunnen) hebben over een ‘typengeneses’ (we kwamen deze term in het voorafgaande al even tegen, maar zie vooral hierna). Maar dat dit W.d.W.-onderscheid zeker niet mag *en niet kan* worden ingekaderd binnen de traditionele vorm-metafysica, binnen het metafysische universalia-probleem, binnen de voorstelling van scheppings-ideeën in Gods Geest, binnen substantialisme en essentialisme, dat dominant was gedurende de

vóór-Darwin’s periode, (waarin) (...) de constantie veelal betrokken (werd) op een ideële substantie (Lever, 1956:91),

wat ook Dooyeweerd zelf overduidelijk op diverse plaatsen heeft beargumenteerd¹⁷, komt weer wel duidelijk bij Lever tot uiting. Dit, gezien zijn pleidooi voor de structuurtypologie, namelijk voor de theorie van het enkaptisch structuurgeheel, van de W.d.W., als de weg die de ‘new systematics’ in dient te slaan. Dit is dus anders dan Levers hedendaagse aanhangers menen (Cook & Flipse, 2017). *Nergens zal men in zijn boek een depreciërende beoordeling van de Wijsbegeerte der Wetsidee vinden als zou het hierbij gaan om een filosofisch stelsel met een metafysische, grieks-*

---

17 Zie met name Dooyeweerd, 1959:146-147.

*scholastische, ((eeuwige scheppings)ideeën-)realistische, essentialistische structuurtypologie*¹⁸.

Het volgende merkwaardige fenomeen doet zich dus voor. Weliswaar ziet Lever het W.d.W.-onderscheid tussen een constante, transcendentele wetzijde, afdalend tot en met het elementaire stamtype als het basale ordeningstype voor de diverse verschillend geaarde groepen van organismen enerzijds, en een daarbinnen micro-evoluerende, wet-matige subjectzijde van de heteronome (dus niet substantialistisch-autonome) tijdelijke werkelijkheid, met haar naar haar absolute, transcendente Oorsprong verwijzende en alzijdige zin-karakter anderzijds, terecht *niet* als een voorbeeld van essentialistisch typologisch denken. Hij ziet dit W.d.W.-onderscheid immers als *een derde weg*, naast, ten eerste, het monofyletische, macro-evolutionistische materie-monisme en, ten tweede, het grieks-scholastische substantialisme¹⁹. Waarbij Lever deze derde weg de 'new systematics' noemt (cf. Lever, 1956:106, 109). Maar dit W.d.W.-onderscheid laat hij, zoals verderop zal blijken, nergens strikt, consequent en onvoorwaardelijk *doorwerken* in zijn eigen beschouwingen, doordat hij *toch* steeds openingen wenste te laten voor de mogelijkheid van een 'typengeneze', dus voor een op fylogenetische wijze opgevat soortbegrip, en voor het continuïteitspostulaat van het materie-monistische, fysicalistische macro-evolutionisme.

Deze afwezigheid van bovengenoemd W.d.W.-onderscheid bij Lever blijkt reeds uit de titel van dit derde hoofdstuk: 'Het ontstaan der organismentypen'. Dit suggereert, als zouden ook de transcendentele, dus grondleggende, fundamentele en daardoor *constante* kaders (= (stam)typen), dus de bouwplannen, in de loop der tijd *ontstaan/geworden* zijn. Terwijl zij *als ordeningstypen* de wetzijde van de concrete dingen, planten en dieren, dus de wetzijde van de entiteiten/individualiteiten vormen. Dus niet alleen maar de groepen organismen in hun feitelijke subjectiviteit, in hun wetmatige onderworpenheid eraan, zijn volgens Lever in de loop der tijd geworden. En dit blijkt ook verderop, waar hij het heeft over

18 Zoals we die wel vinden bij de emergentie-evolutionist Klapwijk (Klapwijk, 2009:228-250, met name 241-246). Kruyswijk verwijst met kennelijke instemming naar Klapwijk's boek, omdat hij hem tot mijn verbazing '*Een verhelderend commentaar op deze* (dat is Dooyeweerd's, DE AUTEUR) *gedachtengang*' gegeven vindt hebben (Kruyswijk, 2011:227).

19 Dat Klapwijk kan stellen dat, zoals Cook en Flipse weergeven, '*Dooyeweerd's identification of species with typological laws founded in the creation order inevitably* (cursief DE AUTEUR) *leads to essentialist metaphysics*' (Cook & Flipse, 2017:19), is mij dan ook een raadsel. Cook en Flipse lijken het, gezien het vervolg, ook met Klapwijk eens te zijn dat volgens Dooyeweerd een taxon ('*classification category*') hetzelfde is als '*a blueprint that determines the essential characteristics of a group in advance*'. Zie hiervoor de hoofdtekst van dit artikel.

De fundamentele vraag bij de typengeneese (Lever, 1956:76),

en over

de overgang van een type naar een ander', 'het vraagstuk van het ontstaan der typen', 'Het optreden van nieuwe typen (ibid.: 77),

in plaats van over 'De fundamentele vraag bij de genese der *organismen*' aan welke een wetzijde en een subjectzijde te onderscheiden zijn.

Dooyeweerd legt hier de zere vinger bij en formuleert het heel duidelijk:

De structuurtypen van planten en dieren zijn immers als zodanig geen individuele subjecten, die in het tijdelijk wordingsproces ontstaan, maar veeleer ordeningstypen, die tot de wetzijde en niet tot de feitelijke zijde van onze empirische wereld behoren. Zij kunnen zich slechts verwerkelijken in vergankelijke individuele levende wezens, maar als **orderingstypen** dragen zij noodzakelijk een constant en grondlegend karakter in de tijdsorde, omdat zij onze ervaring van planten- en dierenwereld eerst **mogelijk** maken, onverschillig de vraag hoe men zich **theoretisch** het **ontstaansproces** van de levende wezens denkt (Dooyeweerd, 1959:132, zie ook 141, 146);

Lever zelf erkent (blz. 97) dat het wetenschappelijk soortbegrip 'uit de aard der zaak altijd een begrip van iets constants is geweest' en dat daarom het evolutionisme, dat de gehele organismenwereld slechts ziet als een stroom van voortdurend variërende vormen, niet tot een eigenlijk soortbegrip kan komen. Ik moge hieraan nog toevoegen, dat dit soortbegrip ook niet aan het grieks-scholastische ideeën- of vormrealisme gebonden is. **Het ordeningstype der soort, zoals dit door de Wijsbegeerte der Wetsidee wordt gevat, mag zeker niet in deze grieks-scholastische zin worden verstaan** (vet DE AUTEUR) (...) de aanvaarding der soort-constantie is (...) de basis van de gehele biologische systematiek en is op hechte feiten gegrond, terwijl juist haar ontkenning op een dogmatisch evolutionistisch voor-oordeel berust, dat het systematisch feitenmateriaal op een wetenschappelijk onverifieerbare wijze interpreteerde (ibid.:147)²⁰,

al denkt hij dat Lever hetzelfde bedoelt als hij zelf maar zich alleen maar ongelukkig uitdrukt (ibid.:132, 147). Maar volgens mij wil Lever van het transcendentale denken in termen van wet- en subjectzijde ten diepste eigenlijk *niets weten*. Generaliter: iedere echte (macro-)evolutionist *moet* wel de transcendentale benadering van de tijdelijke werkelijkheid verwerpen, althans, zo lang hij (macro-)evolutionist wenst te blijven.

---

20 Hoe Kruyswijk, gezien deze beide citaten, kan suggereren dat Dooyeweerd '(...) *geen raad (wist) met de evolutie als een nieuwvorming in de tijd*' (Kruyswijk, 2011:226) (daarmee bedoelt Kruyswijk het speculatieve creatieve macro-evolutiemechanisme) vraag ik mij af.

Verder lezen wij:

Het is voldoende wanneer wij vasthouden dat de micro-evolutie, dus die der soorten, wel als bewezen beschouwd mag worden, maar dat het **vooral**sno**g** (vet DE AUTEUR) problematisch is of de mechanismen die deze veroorzaken ook de genese der hogere categorieën beheerst hebben (Lever, 1956:74-75)²¹.

Hier ziet Lever soorten als de laagste categorie. Alleen bij deze laagste categorie is volgens hem het voorkomen van micro-evolutie bewezen. Dat is juist. Men bedenke hierbij, dat er op W.d.W.-standpunt (waarvan Lever zegt uit te willen gaan, namelijk binnen het kader van een 'new systematics') zowel een micro-evolutie *van* als, daarmee gecorreleerd, een micro-evolutie *binnen* het type plaatsvindt. De eerstgenoemde vindt dan plaats aan de *wetzijde* van een populatie, de laatstgenoemde aan de *subjectzijde* ervan. Maar altijd in correlatie, gezien de correlatie van wet- en subjectzijde. En met name zij er hierbij op gewezen, dat het type waarvan en waarbinnen micro-evolutie geconstateerd wordt, daarmee binnen de W.d.W. *per definitie* het elementaire stamtype, oftewel het genotype, ook wel de soort genaamd, genoemd wordt. Dooyeweerd:

Het soortbegrip onderstelt de constantie der soorten als laagste stamtypen van planten- en dierenrijk (Dooyeweerd, 1959:146).

Het is uit empirisch veldonderzoek gebleken, dat het elementaire stamtype oftewel de soort nu eens ligt op het niveau van wat altijd al als soort (in Linnaeïsche zin) beschouwd werd, dan weer blijkt te liggen op het niveau van het (sub)genus of de (sub)familie, kortom: op het niveau van één der hogere categorieën uit de traditionele taxonomie. Wanneer dit laatste – tegen de empirie in – werd ontkend, vindt ook Dooyeweerd tegenover zich:

Slechts tegen de dogmatische vereenzelviging van de constante soorttypen als ordeningstypen met het sinds Ray en Linnaeus traditionele soortbegrip en de verbinding van dit soortbegrip met de scholastische leer der eeuwige scheppingsideeën in de goddelijke Logos, kan redelijkerwijze bezwaar worden gemaakt (ibid.:147);

(...) de reeds bij de kerkvaders optredende leer der scheppingsideeën, die berustte op een aanpassing van de platonische, resp. neo-platonische ideeënleer aan de kerkelijke doctrine i.z. de schepping (...) (ibid.:135);

21 Ook verderop in zijn boek blijkt er bij Lever sprake te zijn van het uitgaan van het dogma van de veranderlijkheid van de soorten in plaats van van het uitgaan van de veranderlijkheid van organismen: '*Het enige waarvan wij zeker zijn, is, dat de soorten niet constant (...) zijn*' (Lever, 1956:168). Van een echte aanhanger van de Wijsbegeerte der Wetsidee verwacht men zulk een formulering niet.

Natuurlijk heeft Lever volkomen gelijk wanneer hij opmerkt, dat men in het geschapen zijn van planten en dieren elk naar hun aard niet zonder meer het Linnaeïsche soortbegrip mag lezen (ibid.:146);

Wat in dit boek vooral aantrekt is (...) het welgefundeerd verzet tegen de traditioneel-scholastische christelijke denkwijze (...) (ibid.:158).

De conclusie die Kruyswijk ten aanzien van de Wijsbegeerte der Wetsidee trekt:

de mogelijkheid van soortverandering (...) was voor haar onaanvaardbaar (Kruyswijk, 2011:227).

zit er dan ook naast als hij hierbij het Linnaeïsche soortbegrip in gedachten heeft, en getuigt van onbegrip ten aanzien van, dan wel getuigt van het geen rekening houden met het transcendentale denken. Dit denken onderscheidt immers tussen enerzijds constante, niet macro-evoluerende soorttypen als ordeningstypen, en anderzijds de daaraan subjecte concrete populaties van levende wezens die binnen hun entiteits-structuurwets-typische kaders micro-evolutionaire veranderingen kunnen ondergaan. Populaties kunnen daardoor zelfs zozeer uit elkaar groeien dat zij, mede afhankelijk van het gehanteerde soortcriterium van enige taxonomie, anders dan voorheen, tot verschillende 'soorten' (die dan dus eigenlijk verschillende rastypen zijn) gerekend moeten gaan worden. Er is dan speciatie, 'soort'vorming²², opgetreden. Dit feitelijk geconstateerde verschijnsel is op W.d.W.-standpunt onbetwist. In onverbreekelijke correlatie met deze micro-evolutie aan de wetmatige subjectzijde van de organismen vindt er dan ontplooiing aan hun constante (polytypische, pluripotente) wetzijde plaats.

In dit verband begrijp ik dan ook in het geheel niet, hoe Cook en Flipse ertoe hebben kunnen komen om te suggereren, dat Dooyeweerd, anders dan Lever, niet veel belang zou hechten aan empirisch wetenschappelijke onderzoek, getuige hun volgende uitspraken:

It will become clear that Lever and Dooyeweerd differed particularly on the importance of scientific investigation in relation to philosophical presuppositions regarding the species concept (Cook & Flipse, 2017:5);

(...) Dooyeweerd repeatedly emphasizes his view that topics discussed by Lever cannot be addressed by scientists or by scientific research (ibid.: 6)²³;

---

22 Soort' hier dus genomen in de klassiek-Linnaeïsche zin.

23 Deze uitspraak wijst veeleer in de richting van het huldigen van een scientïstisch uitgangspunt door Cook en Flipse. Wetenschap, de menselijke rede, kent voor de scientïst geen grenzen. En wie niet met dit absolutistische uitgangspunt meegaat, doet volgens hem geen recht aan, of deprecieert wetenschappelijk onderzoek en de resultaten hiervan.

Although Lever continued to praise Dooyeweerd for his ideas, in his later work he emphasized more and more strongly that there must be room to take the results of contemporary science into account. This ambivalence is strongest in his book, **Creatie en Evolutie** (ibid.:19);

(...) Dooyeweerd repeatedly emphasizes his view that topics discussed by Lever (dit zijn zonder uitzondering oorsprongsvragen!, DE AUTEUR) cannot be addressed by scientists or by scientific research. Here, Lever differs, for (...) he would also leave room for the research of scientists, even for the idea of change in (vet DE AUTEUR) species and higher taxa (...) (ibid.:16)²⁴.

En het volgende, niet onderbouwde citaat maakt het wel heel erg bont:

(...) our analysis (...) shows how Dooyeweerd's hesitation to accept evolutionary theory depends at least to a certain extent on outdate science (...) (ibid.:20).

Het tegendeel is het geval, getuige het feit, dat zijn methode van filosofisch onderzoek de transcendenteel-empirische is (cf. bijvoorbeeld Griffioen, 1986:107 en Strauss, 2015b:63-97). Dit blijkt de facto duidelijk uit bijvoorbeeld (Dooyeweerd, 1950:66-139) en (Dooyeweerd, 1956:142, 143). Eerder zou ik *Lever* verwijten dat hij, zoals wij gezien hebben (evenals Cook en Flipse zelf (Cook & Flipse, 2017:10, 11)), zijn hele boek door steeds maar weer – tot verbazing van Dooyeweerd – *toch* ruimte wenst te laten voor een reductionistische, nader fysicalistische, macro-evolutionistische, dus monofyletische verklaring van de *oorsprong* van 'het' leven en van de *oorsprong* van de mens uit een dierlijke voorouder, omdat juist deze stellingname van Lever niet op in die tijd bekend wetenschappelijk feitenmateriaal is gebaseerd. Ten aanzien van de spontane generatie constateren Cook en Flipse zelf ook, dat Lever niet vrij is van speculaties, in plaats van dat hij zich streng houdt aan het op dat moment voorhanden wetenschappelijke feitenmateriaal:

(...) Lever asserts that it is probable that in the creation of the first forms of life, God used existing chemical compounds and their properties (ibid.:10);

Chemical substances are postulated to have a propensity for the formation of living things (ibid.:11).

Terwijl Lever, zoals wij ook eerder constateerden, een dubbele boodschap brengt met betrekking tot de mogelijkheden voor de wetenschap aangaande de oorsprongskwesties, wenst Dooyeweerd verre te blijven van zinloze speculaties:

24 In de laatste zinsnede van het citaat lijkt het (zie het vetgedrukte woordje) alsof Dooyeweerd bezwaar maakt tegen micro-evolutie, quod non. Liever had ik hier gelezen: '**between species and higher taxa**'.

Na alles wat in dit hoofdstuk (het vijfde in CE over de oorsprong van de mens, DE AUTEUR) vooraf is gegaan, komt deze conclusie vrij onverwacht, gelijk ook in de voorafgaande hoofdstukken de uiteindelijke concessies aan het evolutionisme eigenlijk onverwacht kwamen, omdat ze blijkens het voorafgaande overzicht over het beschikbaar feitenmateriaal en de resultaten van het wetenschappelijk onderzoek nog door niets gerechtvaardigd schenen (Dooyeweerd, 1959:154).

Dit geldt dus ook ten aanzien van de speculaties over de oorsprong van ‘het leven:

(...) Lever states that **at present** there is no evidence for processes that gave rise to living entities while Dooyeweerd is steadfast in his opinion that the origin of living things is a topic that lies outside the bounds of scientific investigation (Cook & Flipse, 2017: 11-12).

Let wel: Dooyeweerd heeft nooit *ten principale* uitgesloten, dat een onderlinge reductie van meer of minder modale aspecten op grond van empirisch wetenschappelijk onderzoek nog eens aangetoond zou kunnen worden. Heel duidelijk blijkt dit uit het volgende citaat:

Maar wanneer door de mens ‘levend eiwit’ zou kunnen worden samengesteld langs bloot fysisch-chemische weg, dan zou de gehele wijsgerige visie van de schrijver i.z. de onherleidbaarheid van het organisch levensaspect door de feiten weerlegd zijn. Ik voor mij zou in dit geval zeggen: Wij hebben te capituleren voor de feiten, omdat onze wijsgerige theorieën daarmee niet in overeenstemming blijken te zijn. En ik kan niet inzien, hoe Lever het dan toch klaar zou spelen deze ‘feiten’ te verzoenen met wat de Wijsbegeerte der Wetsidee leert i.z. de onherleidbaarheid van het organisch levensaspect en van de individualiteitsstructuren van de levende organismen (Dooyeweerd, 1959:129).

Maar hij *gelooft*, anders dan Lever, op grond van het in Genesis 1 gefundeerde kosmologische beginsel van de soevereiniteit in eigen modale wetskring²⁵ niet, dat een fysicalistische ofwel materialistische reductie van alle na-fysische aspecten, waaronder het biotische aspect, tot het fysische aspect *ooit* mogelijk zal zijn.

De categorieën hoger dan die van het niveau van het elementaire stamtype, op welk laatste niveau dus per definitie micro-evolutie plaatsvindt, bestaan alleen in abstracto, waarmee een zoektocht naar het antwoord op de vraag of de mechanismen die de micro-evolutie van soorten veroorzaken ‘ook de genese der hogere categorieën beheerst hebben’, zoals Lever in het voorgaande schrijft, *zinloos* is geworden. Dooyeweerd hierover:

---

25 God schiep (de rijken van) planten en dieren naar hun eigen aard.

Maar wanneer, gelijk de schrijver met aanhaling van een uitspraak van Dobzhansky uitdrukkelijk vaststelt, het onmogelijk is in een laboratorium zelfs de stamboom van het paard te reproduceren, en de micro-evolutionistische onderzoeken dus slechts langs de weg van gevolgtrekking op de macro-evolutieprocessen kunnen worden betrokken, zonder dat de juistheid dezer gevolgtrekkingen zelve weer aan experimenten is te verifiëren, dan rijst de vraag of zulke conclusies ooit iets meer kunnen zijn dan speculaties, wanneer zij op de verklaring van het ontstaan van de hoogste stamtypen (de phyla) worden gericht (ibid.:1959:140).

Een evolutie *van* constante transcendentale wetstructuren, die juist micro-evolutie, dus variabiliteit ter wetzijde en, ermee gecorreleerd, ter subjectzijde *mogelijk* maken, en die 'macro-evolutie' genoemd wordt, kan ten principale niet plaatsvinden. Wat tevens de zoektocht sinds Darwin naar de 'missing links' een hopeloze doet zijn. Door de ontkenning van de constantheid der structuurtypen als ordeningstypen der individualiteit hebben het klassieke en het neo-klassieke evolutionisme deze ordeningstypen eenvoudigweg geëlimineerd, maar daarmee

gelijk Lever zelf terecht heeft opgemerkt tevens met ieder eigenlijk soortbegrip gebroken. En als men geen eigenlijk soortbegrip heeft, dan heeft het (...) ook geen zin te zeggen, dat de soorten niet constant zijn (ibid.:146).

Hooguit kan er gedurende het universele kosmische wordingsproces sprake zijn van de verschijning, van de ontplooiing van populaties van organismen die tot nieuwe rassen, nieuwe variabiliteitstypen behoren. Zij die niet uitgaan van het begrippenapparaat van de W.d.W. noemen dit dan 'speciatie'. Maar dat vindt altijd plaats *binnen* de kaders van het elementaire stamtype, oftewel de soort in de zin der Wijsbegeerte der Wetsidee, onder andere ook wel het genotYPE of het oertYPE genoemd.

Decennia later heeft de ontwikkeling der biologische vakwetenschap Dooyeweerds positie alleen maar verder versterkt, gezien hetgeen Michael Denton schrijft:

Nature is in fact a fundamental discontinuum of distinct Types and not the functional continuum maintained by Darwinian orthodoxy (Denton, 2016:219).

En tenslotte een laatste illustratie van Levers wil om toch een opening te laten voor de transmutatieleer:

Slechts een werkelijkheidsvisie die ieder der aspecten en ieder der individualiteitsstructuren als specifiek in de schepping gelegde en daarom **momenteel** (vet DE AUTEUR) onherleidbare werkelijkheden erkent en die een oog heeft voor hun onderlinge vervlechtingen, zal deze synthese in overeenstemming met de werkelijke gestructureerdheid der organismen kunnen bereiken (Lever, 1956:109).

Los dus van het feit, dat *niet* abstracte ‘soorten’ micro-evolueren maar concrete organismen²⁶: Lever laat ook hier weer de mogelijkheid open dat men ooit een biologisch (macro-evolutie)mechanisme zal vinden waardoor zal blijken dat er helemaal geen discontinuïteiten tussen de verschillende transcendentele wetstructuren als ordeningstypen in de natuur bestaan. Waardoor dus volgens hem zal blijken dat deze structuren, die op W.d.W.-standpunt fundamenteel zijn voor alle (micro-evolutionaire) verandering, die dus al deze verandering mogelijk en voor ons in sommige gevallen ook waarneembaar maken, zelf ook weer in de tijd aan verandering onderhevig zijn. Zijn hart ligt overduidelijk bij het humanistische, renaissancistische continuïteitspostulaat! Dit mechanisme zal volgens Lever wel een uitermate complex en zeer onwaarschijnlijk, maar niet een toevallig proces moeten zijn, waarbij God fungeert als een ‘God of the gaps’ (Lever, 1956:77). Hoe deze macro-evolutionaire verandering op *haar* beurt dan weer *geconstateerd* moet worden, *aan de hand waarvan*, blijft bij Lever duister (wat ook onontkoombaar is). Ook Dooyeweerd is deze reserve bij Lever opgevallen. Hier ligt, en hiermee sluit ik af, wat mij betreft *de kern* van het verschil tussen Lever en Dooyeweerd:

*‘Toch is er in deze uitspraak een zekere reserve op te merken, die op het eerste gezicht niet duidelijk is. Waarom toch noemt hij de in de scheppingsorde gelegde modale aspecten en individualiteitsstructuren uitdrukkelijk ‘momenteel onherleidbare werkelijkheden’? Gaat het hier niet veeleer om **princiep**eel tot elkander onherleidbare structuurwetten, ten aanzien waarvan dus de reserve uitgedrukt in het woord ‘momenteel’ zinloos is?’ (Dooyeweerd, 1959:133).*

Terecht merkt Dooyeweerd hierover op, dat Lever met deze formulering de weg open (heeft) willen houden voor de hypothese, dat in het grote evolutieproces de gehele flora en fauna, zoals wij die nu in haar ontzaggelijk gedifferentieerde en ondervertakte structuurtypische geledingen kennen, tenslotte *via* de formatie van ingewikkelde proteïneverbindingen is ontstaan (loc. cit.).

---

26 Dit is een in dit boek almaar voorkomende, onjuiste voorstelling van de stand van zaken, die geworteld is in het geen onderscheid (willen) maken door Lever tussen een wet- en een subjectzijde aan entiteiten, wat invloed op Lever van het machtige substantialistische denken suggereert.

5. Conclusie

Uitgaande van de vereenzelviging door een deel van de protestantse orthodoxie, dat hij ten onrechte voor het geheel aanziet, van de geschapen soorten uit Genesis 1 met het klassieke soortbegrip van de idealistische morfologie, verwijt Lever niet alleen al die rechtzinnige gelovigen de Bijbel als wetenschapsboek in plaats van, a-historisch, op vergeestelijkte wijze te lezen, waarbij hij nergens het lezen op naïeve, voor-theoretische wijze noemt, maar ook honoreert hij niet, dat de Linnaeïsche taxa hoger dan het niveau van de species, slechts willekeurige abstracties zijn, en dat het niveau waarop het soortbegrip door enig taxonoom op grond van empirisch onderzoek wordt gelegd, veranderlijk is. Waardoor Lever gekomen is tot de gedachte van de mogelijkheid van een macro-evolutie van zulke fundamentele ordeningstypen. Het transcendente denken van de Wijsbegeerte der Wetsidee, met zijn cruciale onderscheid tussen wetzijde en subjectzijde der tijdelijke heteronome werkelijkheid, werkt bij hem dus niet door. Steeds houdt hij de mogelijkheid van een fylogenetische typengenesen open. Zijn keuze voor een derde mogelijkheid, naast het idealistisch morfologische en het fylogenetische standpunt, in de vorm van een invulling van de 'new systematics' in de geest van de W.d.W., draagt bij hem geen vrucht, blijft dus bij hem louter theoretisch.

Cook en Flipse onderscheiden evenmin tussen wet- en subjectzijde, waardoor zij er zelfs toe gekomen zijn, niet alleen om zelf het transcendente ordeningstype van de geschapen soort, oftewel het elementaire stamtype, op typisch substantialistische wijze op te vatten als een entiteit, naast concrete planten, dieren en dingen, in plaats van als het constante kader waarbinnen er ter wetzijde een micro-evolutionaire uitwaaiering van rastypen plaatsgevonden heeft, en die zich subjectief manifesteert in de concrete planten en dieren, maar er ook toe gekomen zijn om Dooyeweerd op dit zo belangrijke punt mis te verstaan in die zin, als zou hij de variabele, micro-evoluerende rastypen als constante wetstructuren hebben opgevat, die op *haar* beurt weer gegrond zouden zijn in Gods scheppingsordinantiën. Hun ontkenning van de entitaire ervaringshorizon met al zijn structuurtypewetten, waardoor er geen plaats is voor een allemaal naar hun eigen aard geschapen zijn van de planten en de dieren, komt voort uit hun nominalistische uitgangspunt. De ironie wil vervolgens wel, dat zij de concrete organismen *zelf* noodzakelijk op *essentialistische* wijze als autonome substanties, zonder wetzijde en zonder subjectzijde, op moeten vatten – iets wat zij Dooyeweerd verwijten. Substanties die, teneinde recht te kunnen doen aan het universeel aanwezige zinmodale aspect van de verandering in deze tijdelijke

werkelijkheid, op macro-evolutionaire wijze in elkaar zouden moeten kunnen trans-muteren, trans-substantialisatie zouden moeten kunnen ondergaan! Maar zonder een constante entitaire werkelijkheidsdimensie zou het ook Cook en Flipse ten diepste onmogelijk zijn om over soorten van organismen te *spreken*, om er met ons over te communiceren. Wat zij echter wél doen. Waarmede zij de onjuistheid van hun standpunt zelf illustreren.

Bibliografie

- BENJAMIN, R. 1996. Soortbegrip en wetsidee binnen de biologie. *Radix*, 22:18-29.
- CLARKE, R.E.D. 1978. *En toen kwam Darwin*. Amsterdam: Buijten en Schipperheijn.
- COOK, H. & FLIPSE, A.C. 2017. Jan Lever: challenging the role of typological thinking in reformational views of biology. *Philosophia Reformata*, 82:3-25 .
- DENTON, M. 2016. *Evolution: Still a Theory in Crisis*. Seattle: Discovery Institute Press.
- DIEMER, J.H. 1941. Boekbespreking van J. Kalma's *De Mensch; een evolutiebeeld*. *Menschwording. Philosophia Reformata*, 6:145-158.
- DOOYEWEERD, H. 1950. Het substantiebeprip in de moderne natuurfilosofie en de theorie van het enkaptisch structuurgeheel. *Philosophia Reformata*, 15:66-139.
- DOOYEWEERD, H. 1959. Schepping en evolutie. *Philosophia Reformata*, 24:113-159.
- DUYVENÉ DE WIT, J.J. 1962. Organic life and the evolutionistic world and life view. (In: *Christian Perspectives*. Hamilton, Ontario, Canada: Guardian Publishing Company. p. 11-70.)
- DUYVENÉ DE WIT, J.J. 1964. Pierre Teilhard de Chardin the founder of a new pseudo-Christian evolutionary mysticism. *Philosophia Reformata*, 29:114-149.
- DUYVENÉ DE WIT, J.J. 1965a. The impact of Herman Dooyeweerd's Christian philosophy upon present day biological thought. (In: *Philosophy and Christianity*. Kampen: Kok. p. 405-433).
- DUYVENÉ DE WIT, J.J. 1965b. *A new critique of the transformist principle in evolutionary biology*. Kampen: Kok.
- GRIFFIOEN, S. 1986. De betekenis van Dooyeweerd's ontwikkelingsidee. *Philosophia Reformata*, 51(1&2):83-109.

- KLAPWIJK, J. 2009. *Heeft de evolutie een doel?* Kampen: Kok.
- KRUYSWIJK, H. 2011. *Baas in eigen boek?* Hilversum: Verloren.
- LEVER, J. 1956. *Creatie en evolutie*. Wageningen: Gebr. Zomer & Keunings.
- POPMA, K.J. 1969. *Evolutie – waar blijven de vóórvragen?* Amsterdam: Buijten en Schipperheijn.
- STRAUSS, D.F.M. 2009. *Philosophy – discipline of the disciplines*. Grand Rapids, Michigan: Paideia Press.
- STRAUSS, D.F.M. 2010. A perspective on (neo-)Darwinism. *Koers – Bulletin for Christian Scholarship*, 71(1):1-39.
- STRAUSS, D.F.M. 2014. What happened to the term: evolution?. *Word and Action*, Vol. 425, Issue 53:1-6.
- STRAUSS, D.F.M. 2015(a). Between postmodernism, positivism and (new) atheism. *Koers – Bulletin for Christian Scholarship*, 80(1):1-10.
- STRAUSS, D.F.M. 2015(b). Intelligent Design – a descendant of vitalism?. *Journal for Christian Scholarship/Tydskrif vir Christelike Wetenskap*, 2015(3):63-97.
- STRAUSS, D.F.M. 2017(a). Function laws and type laws – a significant link between philosophy and the special sciences. *Journal for Christian Scholarship/Tydskrif vir Christelike Wetenskap*, 2017(1):57-74.
- STRAUSS, D.F.M. 2017(b). The alleged 'essentialism' of Dooyeweerd. *Journal for Christian Scholarship/Tydskrif vir Christelike Wetenskap*, 2017(2):229-250.
- VANDENBRINK, G. 2017. *En de aarde bracht voort*. Utrecht: Boekencentrum.
- VAN DER WALT, B.J. 1978. The evolutionistic life and world view. (In: Van der Walt, B.J., ed. *Horizon – Surveying a route for contemporary Christian thought*. Potchefstroom: Potchefstroom University for Christian Higher Education, p. 79-91.)